

AI กับอนาคตการเผยแผ่พุทธธรรม : ศักยภาพและแนวทางการสื่อสารในยุคดิจิทัล AI and the Future of the Dissemination of Buddhist Teachings : Potential and Communication Approaches in the Digital Age

กานต์ กาญจนพิมาย¹ และ ศิริประภา สันตะวงศ์²

Kan Kanjanapimai ¹ and Siraprapha Suntawong ²

^{1,2}มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

^{1,2}Surindra Rajabhat University

E-mail : Saucearmspandaman@gmail.com

Received: *January 29, 2026* Revised: *April 30, 2026* Accepted: *May 5, 2026*

บทคัดย่อ

AI กับอนาคตการเผยแผ่พุทธธรรม : ศักยภาพและแนวทางการสื่อสารในยุคดิจิทัล เป็นการสำรวจวิวัฒนาการของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เริ่มต้นจากวิธีการสอนที่หลากหลายของพระพุทธเจ้า ได้แก่ เทศนาวิธี 4 ที่เน้นการชี้แจง ชวนใจให้ปฏิบัติ ไร่ใจ และปลอบชโลมใจ รวมถึง พุทธวิธีการสอนธรรม 7 รูปแบบ ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง จากนั้นบทความนี้มุ่งวิเคราะห์สถานการณ์การเผยแผ่พุทธธรรมของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน โดยมีกรอบแนวคิดการใช้ภาษาเป็นเครื่องมือของการสื่อสารในยุคดิจิทัล ซึ่งพบข้อจำกัดสำคัญ อาทิ ภาษาที่ไม่ร่วมสมัย การขาดเอกภาพขององค์กร การบริหารจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพ และกลยุทธ์ที่ไม่สอดคล้องกับยุคดิจิทัล เพื่อแก้ไขปัญหา บทความนี้ได้นำเสนอแนวคิดของปัญญาประดิษฐ์ (AI) ตั้งแต่ความหมาย ความสามารถในระดับต่าง ๆ (ANI, AGI, ASI) และประเภทตามหน้าที่การทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง AI แข่งสนทนา ซึ่งสามารถเข้าใจและตอบสนองต่อการสนทนาของมนุษย์และเป็นเครื่องมือสำคัญในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยกับการเผยแผ่พุทธธรรมในศตวรรษที่ 21 โดยเน้นการสร้างเนื้อหาที่กระชับ ชัดเจน และมีคุณค่าผ่านช่องทางดิจิทัลที่หลากหลาย เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในยุคออนไลน์ พร้อมทั้งส่งเสริมการเรียนรู้และปฏิบัติธรรมผ่านระบบ E-Learning เพื่อให้พระพุทธศาสนาสามารถสืบทอดและสร้างคุณค่าได้อย่างยั่งยืนในยุคดิจิทัล

คำสำคัญ: ปัญญาประดิษฐ์; การเผยแผ่พุทธธรรม; การสื่อสาร; ยุคดิจิทัล

Abstract

AI and the Future of Buddhist Dissemination: Potentials and Communication Pathways in the Digital Era This paper explores the evolution of Buddhist dissemination, beginning with the diverse teaching methods of the Buddha. These include the Four Modes of Preaching, which emphasize explanation, encouragement toward practice, inspiration, and consolation, as well as the Seven Buddhist Pedagogical Methods designed to foster profound and lucid understanding. It then examines the current situation of Buddhist dissemination in Thailand, highlighting key challenges such as outdated language, lack of organizational unity, ineffective management, and strategies misaligned with the realities of the digital age. To address these limitations, the paper introduces the concept of Artificial Intelligence (AI)—covering its definitions, levels of intelligence (ANI, AGI, ASI), and functional categories—with particular focus on conversational AI. This technology, capable of understanding and responding to human dialogue, is proposed as a powerful tool for integrating modern innovations into the propagation of Buddhism in the 21st century. The emphasis lies in producing concise, clear, and meaningful content through diverse digital platforms, making Buddhist teachings more accessible to online audiences. Furthermore, the paper advocates the use of e-learning systems to support both study and practice of the Dhamma, ensuring that Buddhism can be transmitted and sustained with relevance and value in the digital age.

Keywords: Artificial Intelligence; Buddhist Dissemination; Communication; Digital Era

1. บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่หลักคำสอนจำแนกหัวข้อธรรมจำนวนมากถึง 84,000 พระธรรมขันธ์ มีแกนกลางและความสำคัญอย่างยิ่งต่อหลักการดำเนินชีวิตตามแนวศาสนาให้เหมาะสมกับ ผู้ศึกษา ผู้ศรัทธา ผู้สืบทอดหรือผู้ที่สนใจนำหลักคำสอนไปปรับใช้ คำสอนเหล่านี้ได้มุ่งเน้นการพัฒนา ฝึกฝน ปฏิบัติขัดเกลากาย วาจา และจิตใจ ให้เกิดรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงามเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์กับตนเอง ผู้อื่น และสังคม การสื่อสารที่ทำให้

พระพุทธศาสนาได้แผ่กระจายมาจากดินแดนอินเดียจนถึงภูมิภาคสุวรรณภูมินี้ ได้นำรูปแบบและวิธีการในอดีตของพระพุทธเจ้ามาใช้ในการสร้างความเข้าใจ การเผยแผ่พุทธธรรมจึงเป็นเรื่องสำคัญในการคำสอนของพระพุทธเจ้าสู่สังคม โดยเข้าถึงคนในสังคมผ่านการสื่อสารรูปแบบต่าง ๆ ในอดีตซึ่งสามารถสรุป วิธีสอนของพระพุทธเจ้ามี 7 วิธีได้แก่ 1. สอนแบบบรรยาย 2. สอนแบบสาธิต 3. สอนแบบอุปนัย 4. สอนแบบอนุนัย 5. สอนแบบวิธีซักถามและสนทนาโต้ตอบ 6. สอนแบบสืบสวนสวาคำตอบ 7. สอนแบบแก้ปัญหาหรือสอนตามขั้นของอริยสัจ 4 (วรรณ สุติวิจิตร, 2541 หน้า 37) หรือ วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า โดยใช้ แบบสนทนา แบบบรรยาย แบบตอบปัญหา แบบ วางกฎข้อบังคับที่ควรคำนึงถึงคือสอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่ายหรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว สอนเนื้อเรื่องที่ค่อยลุ่มลึกยากลงไปตามลำดับ สอนด้วยของจริงให้ผู้เรียนได้ดู ได้เห็น ได้ฟังเอง ตรงเนื้อหา มีเหตุผล สอนเท่าที่จำเป็นพอดีสำหรับให้เกิดความเข้าใจ สอนสิ่งที่มีความหมาย (พระครูวินัยธรวรรณญาณโร และปาณจิตร สุขุมาลย์, 2565 หน้า 988-989) เพื่อให้ผู้ฟังเกิดการรับสารที่ถูกต้อง และเกิดความศรัทธาต่อหลักคำสอนผ่านวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า

วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าเป็นรูปแบบการสอนที่ชัดเจนทั้งทางตรงและทางอ้อมไปสู่ผู้รับสาร ซึ่งวิธีการเหล่านี้ได้ถูกถ่ายทอดและส่งต่อมายังธรรมทายาท จากรุ่นสู่รุ่น ควบคู่ไปพร้อม ๆ กับการเติบโตและเปลี่ยนแปลงของสังคมมากกว่า 2500 ปี หลังจากพระพุทธเจ้าได้ปรินิพพาน บทบาทของพระสงฆ์มีความสำคัญในฐานะผู้สืบทอด ผู้ถ่ายทอด (ปฏิบัติ ปรีชาดี ปฏิเวธ) ทำให้บทบาทของศาสนาได้กลายมาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นแกนหลักสำคัญในการช่วยเหลือบรรเทาปัญหาของสังคม (กานต์ กาญจนพิมาย, 2567 หน้า 150) จากการแพร่หลายของอินเทอร์เน็ตช่วงปี พ.ศ. 2535 จนกระทั่งเข้าสู่สังคมในยุคปัจจุบัน เมื่อบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมลดลง ผู้คนในสังคมปัจจุบันมีวิถีชีวิตที่ห่างเหินจากศาสนาในเหตุประการต่าง ๆ รูปแบบการแสดงธรรมในวัดที่จะมีประชาชนมาฟังพระธรรมเทศนาลดลง พระสงฆ์ทำหน้าที่เชิงพิธีกรรมมากขึ้น และพระสงฆ์ส่วนมากทำหน้าที่ เพียงด้านพิธีกรรม ทำวัตรสวดมนต์ รับกิจนิมนต์ในงานต่าง ๆ เป็นต้น แต่การเผยแผ่พุทธธรรมซึ่งเป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์ เช่น การแสดง ธรรมจะต้องได้รับการอาราธนาเสียก่อนจึงจะแสดงธรรม จึงทำให้การเผยแผ่พุทธธรรมของพระสงฆ์ ยังไม่ได้กระจายไปสู่วงกว้าง (พระมหาสมชาย กลิ่นจันทร์, 2559 หน้า 2) และเกิดข้อจำกัดในการเผยแผ่ในปัจจุบันและอนาคต การเผยแผ่จึงมีความจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับพลวัตของสังคมในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากในยุคปัจจุบัน ผู้คนนิยมใช้ชีวิตบนโลกออนไลน์เพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงควรมีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการผลิตสื่อการสอนธรรมะเพื่อให้ครอบคลุมทุกชนชั้นและสอดคล้องกับสังคม

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงและเท่าทันกับเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อเป็นเครื่องช่วยในการเผยแผ่จึงไม่ใช่เป็นเรื่องที่ไม่น่าเป็นไปได้ เพราะศาสนาส่วนใหญ่จะมีคำสอนที่มั่นคง ไม่เปลี่ยนแปลง มีเพียงแต่การประยุกต์ใช้พัฒนา ฝึกหัดปฏิบัติขัดเกลากาย วาจา และจิตใจ โดยมิตัวอุปมาอุปไมยเพื่อให้เกิดรูปแบบการดำเนินชีวิตตามที่ศาสนานั้น ๆ ได้สอนไว้ แต่เมื่อเหล่าศาสนิกที่เป็นผู้นำผู้สอน ผู้ปฏิบัติไม่ประพฤติปฏิบัติตนตามแนวทางหรือรูปแบบที่ถูกกำหนด เพราะด้วยความเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่ชอบความเป็นอิสระไม่ชอบถูกควบคุม ศรัทธา ความเชื่อมั่นในตัวบุคคลก็ย่อมเสื่อมคลายลงได้ (พระครูสุทิวรญาณ, 2564 หน้า 165) หรือมาจากเหล่าศาสนิกที่เป็นผู้นำผู้สอน ผู้ปฏิบัติไม่ประพฤติปฏิบัติตนตามแนวทางหรือรูปแบบที่ถูกกำหนด เพราะด้วยความเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่ชอบความเป็นอิสระไม่ชอบถูกควบคุม ศรัทธา ความเชื่อมั่นในตัวบุคคลก็ย่อมเสื่อมคลายลงได้จึงจำเป็นต้องมีเครื่องมือที่นำมาใช้ทำให้หลักคำสอนของพระพุทธศาสนายังคงอยู่ เช่น การส่งเสริมและสนับสนุนวัดและสำนักสงฆ์ให้มีความพร้อมเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งปฏิบัติธรรม รวมทั้งควรจัดให้เป็นศูนย์การศึกษาผ่านระบบ E-Learning ให้มีความเชื่อมโยงและมีบูรณาการทั้งหลักธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และกระบวนการสอนทั้งเชิงรับและเชิงรุก (พระรุ่งโรจน์ กาวีลาธรรม, 2562 หน้า 71) รวมถึงการรับเทคโนโลยี AI มาปรับใช้ในพุทธศาสนา อย่างไรก็ตามพระสงฆ์บางส่วนมีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอยู่บ้างแล้ว เช่น มีการไลฟ์สดธรรมะ สร้างเพจธรรมะ การโพสต์ธรรมะ E-Learning เป็นต้น

ปัญญาประดิษฐ์ หรือ AI (Artificial Intelligence) เป็นโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่มีหน้าที่ที่สามารถทำงานและเลียนแบบกิจกรรมของมนุษย์ได้ เช่น การเรียนรู้ การวางแผน และการแก้ไข ปัญหา โดยมี การเรียนรู้ของเครื่องจักร (Machine Learning: ML) เป็นหัวใจสำคัญ AI มีความสามารถในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ Artificial Narrow Intelligence (ANI) ที่ทำงานได้จำกัดในวงแคบ ไปจนถึง Artificial General Intelligence (AGI) ที่มีสติปัญญาเทียบเท่ามนุษย์ และ Artificial Super Intelligence (ASI) ที่มีปัญญาเหนือกว่ามนุษย์ นอกจากนี้ AI ยังจำแนกตามหน้าที่การทำงานได้หลายประเภท เช่น Reactive Machines ที่ได้ตอบสนองการณตรงหน้า และ Limited Theory ที่สามารถเรียนรู้จากข้อมูลในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง AI เชิงสนทนา เป็นเทคโนโลยีที่ทำให้ซอฟต์แวร์สามารถเข้าใจและตอบสนองต่อการสนทนาของมนุษย์ได้อย่างเป็นธรรมชาติ โดนมมีการนำ AI มาใช้งานด้านต่าง ๆ เช่น ChatGPT เป็นแชทบอทอัจฉริยะ พัฒนาโดยองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร OpenAI ภายใต้การสนับสนุนจากบริษัทยักษ์ใหญ่หลายบริษัทในสหรัฐอเมริกา (ธนชนันต์ สุระบัญชาการ, สิริวัฒน์ ศรีเครือดง และมัน เสือสูงเนิน, 2566 หน้า 334) หรือการนำ

เทคโนโลยี AI ในการบริหารเมืองและท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาสู่เมืองอัจฉริยะสามารถดำเนินการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนให้ AI เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ (Lewis, 2023) และมีบทบาทสำคัญในอนาคตสำหรับการเพิ่มประสิทธิภาพ ความเร็ว และความแม่นยำ ในการสื่อสารเพื่อการบริหารการทำงาน การสื่อสารทำความเข้าใจ ช่วยในการวิเคราะห์ด้วยฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (กวิทธิ์ ศรีสมฤทธิ์ และวิทย์ธร ท่อแก้ว, 2567 หน้า 210) จะเห็นได้ว่า เทคโนโลยี AI อาจนำมาสู่การพัฒนาในด้านต่าง ๆ รวมถึงการนำมาใช้ในการสื่อสารในมิติของศาสนาได้แนวทางการสื่อสารในยุคดิจิทัลจึงจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยน เพื่อให้การเผยแผ่พุทธธรรมเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้มากยิ่งขึ้น การนำ AI มาใช้ในด้านศาสนาถือเป็นแนวทางที่เป็นไปได้และมีประสิทธิภาพ

2. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

2.1 วิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระพุทธเจ้า

2.1.1 วิธีการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้า ทรงมีพุทธลีลาในการสอนที่ เรียกว่า เทศนาวิธี 4

1) สันทสสนา การชี้แจงให้เห็นชัด คือ วิธีการสอนที่เน้นการอธิบาย แสดงเหตุผล และแจกแจงประเด็นต่าง ๆ อย่างเป็นลำดับขั้นตอน ชัดเจน และเข้าใจง่าย ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ที่มั่นคงและถูกต้อง

2) สมาทปนา การชวนใจอยากรับเอาไปปฏิบัติ คือ การสอนที่มุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญของสิ่งที่ควรปฏิบัติหรือฝึกฝน โดยการบรรยาย ชี้ให้เห็นถึงประโยชน์และผลดีที่จะได้รับเมื่อทำตามนั้น จนเกิดความศรัทธาและยอมรับด้วยใจ พร้อมทั้งจะลงมือปฏิบัติด้วยความตั้งใจจริง

3) สมุตเตชนา การสอนแบบให้รู้สึกเข้าใจ ให้อาจหาญ แก่กล้า คือ การสอนที่ช่วยปลูกเร้ากำลังใจผู้เรียนให้เกิดความกระตือรือร้น เกิดความอุตสาหะ และมีความมั่นใจในตนเอง ไม่ท้อถอยต่ออุปสรรคหรือความยากลำบาก กล้าที่จะลงมือทำงานด้วยความเพียรพยายามอย่างต่อเนื่อง เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

4) สัมปหังสนา การสอนแบบปลอบใจให้สดชื่นร่าเริง คือ การสอนที่มุ่งสร้างกำลังใจและความเบิกบานให้แก่ผู้เรียน โดยการชี้ให้เห็นถึงผลดี ความเจริญก้าวหน้า และประโยชน์ที่จะได้รับในอนาคต ทำให้ผู้เรียนเกิดความหวัง มีความมั่นใจ และมีความสุขในการเรียนรู้ ไม่หดหู่หรือสิ้นหวัง แต่กลับเต็มไปด้วยพลังใจที่จะก้าวเดินต่อไป (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2535 หน้า 45)

ซึ่งรูปแบบการสอนที่มีความสอดคล้องกับวิธีการที่พระพุทธเจ้าได้ใช้วิธีเผยแผ่พุทธธรรม ผู้วิจัยสรุปภาพรวม 7 รูปแบบ คือ 1) การสอนธรรมแก่ผู้ที่เข้ามาเฝ้า ทั้งที่มาเพียงคนเดียว หรือมาเป็นกลุ่ม 2) การสอนธรรมโดยยกหัวข้อธรรมข้อใดข้อหนึ่งที่ควรรู้และควรปฏิบัติ ขึ้นมาอธิบาย 3) การสอนธรรมในลักษณะอบรม แนะนำ ตักเตือน เพื่อให้รู้จักผิดชอบชั่วดี 4) การสอนธรรมแบบสั่งสอนหรือพร่ำสอน 5) การสอนธรรมในรูปแบบสนทนาธรรม คือการ พูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ทางธรรมแก่กันและกัน 6) การสอนธรรมในรูปแบบถาม-ตอบ คือ ฝ่ายหนึ่งถาม อีกฝ่ายหนึ่งตอบ 7) การสอนธรรมด้วยการแสดงชี้แจงให้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งชัดเจน

2.1.2 พระพุทธเจ้าใช้พุทธวิธีการสอนธรรม มีการอธิบายและแนวคิดจากปราชญ์ ทางพระพุทธศาสนา หลายท่าน ประกอบด้วย พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) เสฐียร วรณปก และสุชีพ ปุณฺณานุภาพ ผู้วิจัยสรุปได้ 8 วิธีดังนี้

1) การสอนแบบสาธกัจฉา เป็นการสอนที่เน้นการสนทนา ได้ตอบ แลกเปลี่ยน ความรู้ ความคิด และประสบการณ์กัน คล้ายกับ “ปุจฉาวิสัชนา” (บทสนทนา) ช่วยพัฒนาการคิด วิเคราะห์และวิพากษ์วิจารณ์ (Critical Thinking)

2) การสอนแบบบรรยาย เป็นการสอนถ่ายทอดเนื้อหาโดยตรงแก่ผู้เรียน (ผู้ฟังธรรม) รับฟังและจดจำ(บรรยาย)ถ่ายทอดความรู้โดยตรง เน้นความถูกต้องและครบถ้วน เช่น “ธรรมเทศนา”

3) การสอนแบบตอบปัญหา เป็นการสอนโดยตั้งคำถาม หรือให้ผู้ฟังตั้งปัญหา และพระพุทธเจ้าทรงตอบอย่างชัดเจน ช่วยจัดข้อสงสัย และยกตัวอย่างที่เหมาะสม

4) การสอนแบบวางข้อบังคับ เป็นการสอนโดยกำหนดกติกา ข้อกำหนด หรือ วินัยไว้ชัด เพื่อให้ผู้ปฏิบัติตัวอย่างเคร่งครัดเพื่อฝึกให้ผู้ปฏิบัติทำพฤติกรรมตามที่ต้องการ อย่างมีวินัย สม่าเสมอ และต่อเนื่อง

5) วิธีสอนแบบสาธิต เป็นการสอนที่พระพุทธเจ้าสาธิตให้ดูเป็นตัวอย่าง เพื่อให้ภิกษุสงฆ์ได้ปฏิบัติตามและประจักษ์ด้วยตนเอง

6) วิธีสอนแบบแก้ปัญหา เป็นการสอนที่ทำให้ผู้เรียน (ผู้ฟังธรรม) สามารถ เข้าใจปัญหา สาเหตุและผลตั้งสมมติฐาน เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลได้ และสามารถ สรุปผลด้วยตนเอง

7) วิธีการสอนแบบสืบสวนหาคำตอบเอง เป็นการสอนที่แนะนำ ตั้งประเด็นให้ ผู้เรียน (ผู้ฟังธรรม) สามารถแสวงหาคำตอบด้วยการสืบค้นหาคำตอบได้ด้วยตนเองและเข้าใจได้

8) วิธีสอนแบบอุปมา เป็นการการสอนที่อธิบายเรื่องจริง สัจธรรม หรือสิ่งที่มองเห็นได้ ให้ได้เห็นจากการยกตัวอย่างประกอบควบคู่กับการปฏิบัติ หรือสร้างมโนทัศน์ให้เข้าใจง่ายยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ยังมีวิธีสอนของพระพุทธเจ้าไว้ 5 ลักษณะ (วสิน อินทสระ, 2534 หน้า 22) คือ

- 1) ทรงสอนโดยวิธีเอ็กสัลลักษณะ คือทรงแสดงยืนยันไปข้างเดียว เช่น ความดีมีผลเป็น สุข ความชั่วมีผลเป็นทุกข์หรือกุศลเป็นสิ่งควรบำเพ็ญ อกุศลเป็นสิ่งควรละ
- 2) ทรงสอนโดยวิธีวิภาษลักษณะ คือทรงแยกประเด็นให้ชัดเจน
- 3) ทรงสอนโดยวิธีปฏิปจฉาลักษณะ คือทรงถามย้อนเสียก่อนแล้วจึงตรัสสอน
- 4) ทรงสอนโดยวิธีอุปนลักษณะ คือพักปัญหาไว้ไม่ทรงพยากรณ์
- 5) ทรงสอนโดยวิธีอุปมาลักษณะ คือสอนแบบเปรียบเทียบ

2.1.3 การเผยแผ่พุทธธรรมของคณะสงฆ์ไทย

การเผยแผ่พุทธธรรมของคณะสงฆ์ไทย มีรูปแบบและเทคนิค ในการสื่อสาร ประกอบด้วย การเทศน์ แบบอ่านคัมภีร์ และการเทศน์ปฏิภาณ โดยอาจเป็นการเทศน์เดี่ยว หรือเทศน์ปุจฉาวิสัชนา การปาฐกถา การอภิปราย การสนทนา การทำหน้าที่พิธีกรรายการ การเป็นผู้บรรยาย การเป็นวิทยากร การสอนโดยครูอาจารย์ การเขียนบทความ เผยแพร่ผ่านทางวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือ หรือหนังสือพิมพ์ การทำหน้าที่นักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ การทำเว็บไซต์ การทำยูทูบ การทำ ดิจิต็อก หรือทวิตเตอร์ เป็น การเผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้าที่เข้าหาประชาชนในทุกช่องทางผ่านการสื่อสารรูปแบบต่าง ๆ เช่น การพูด การสนทนา การบรรยาย การเขียนผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ และการใช้อีเล็คทรอนิกส์ การใช้การศาสนสงเคราะห์ การพูด และการประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์เองให้เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาแก่ประชาชน (พระครูบรรณกิจเจริญวิริย (สมพงศ์ ญาณธีโร), 2561 หน้า 14) ซึ่งการเผยแผ่นั้นสามารถแบ่งเป็นวิธีการและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยสรุปได้ดังนี้

- 1) ภาษาที่ใช้สอนไม่ร่วมสมัยและไม่เหมาะสม ภาษาที่พระสงฆ์ใช้ในการสอนธรรมะมักไม่เข้ากับยุคสมัยและไม่สอดคล้องกับภาษาที่ผู้คนในปัจจุบันใช้
- 2) การแบ่งแยกตัวเองออกจากระบบความรู้อื่น ๆ พระพุทธศาสนาแยกตัวเองออกจากศาสตร์ความรู้อื่น ๆ แทนที่จะต่อยอดซึ่งกันและกัน
- 3) ระบบองค์กรขาดเอกภาพ ในองค์กรเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย แบ่งแยกออกตามสำนักหรือความเข้าใจของแต่ละกลุ่ม

4) การบริหารจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพ การบริหารจัดการทรัพยากรต่าง ๆ เช่น เงิน คน โอกาส และอาคารสถานที่ ยังไม่มีประสิทธิภาพ

5) กลยุทธ์การประกาศธรรมไม่สอดคล้องกับยุคสมัย ในยุคที่การสื่อสารมวลชนก้าวหน้า แต่การเผยแผ่ธรรมะยังใช้ประโยชน์จากอุปกรณ์และวิธีการสื่อสารไม่เต็มที่ จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการสื่อสารให้หลากหลายมากขึ้น (พระมหาสมชาย ภูมิจันทน์, 2559 หน้า 1-3)

อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าอุปสรรคสำคัญหรือข้อจำกัดในการเผยแผ่มาจาก 2 ส่วนสำคัญ คือ องค์กรสงฆ์ และ พระสงฆ์(ผู้สื่อสาร) โดยหลักสำคัญมาจาก วิธีการ(ภาษา)ที่ใช้สอนร่วมกับเทคนิค(รูปแบบ)ในการสอนที่ไม่สอดคล้องกับยุคสมัยรวมถึงการสื่อสารยังไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกดิจิทัล

2.2 AI

2.2.1 ปัญญาประดิษฐ์ หรือ AI ย่อมาจาก Artificial Intelligence คือ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่มีหน้าที่ที่สามารถทำงานได้เหมือนกับมนุษย์ และสามารถเลียนแบบการทำกิจกรรมของมนุษย์ได้ เป็นตัวช่วยมนุษย์ในการคิด ซึ่งจะเน้นไปในเรื่องของการประมวลผล และวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ (DIA, online) และเป็นเทคโนโลยีการสร้างเครื่องจักรให้มีคุณลักษณะทางด้านสติปัญญาและความฉลาดเหมือนมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการคิดการกระทำที่ทำได้แบบมนุษย์ทั้งยังคิดและกระทำอย่างมีเหตุผล โดยศาสตร์ที่เป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้เทคโนโลยี AI มีความสามารถทางสติปัญญาและการเรียนรู้เหมือนมนุษย์ คือ การเรียนรู้ของเครื่องจักร (Machine Learning: ML) (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล, Online) ซึ่งมีรูปแบบและการจำแนกตามลักษณะแตกต่างกันไปตามการใช้งานและความสามารถ

1) การเขียนโปรแกรมของ AI เน้นไปที่ทักษะการรับรู้ต่าง ๆ ดังนี้

(1) การเรียนรู้ (Learning) โดยจะเน้นไปที่การรับข้อมูล และสร้างกฎสำหรับการเปลี่ยนเป็นข้อมูลที่น่าไปใช้ได้จริง ซึ่งกฎนั้นเรียกว่า อัลกอริทึม (Algorithms) คือ กระบวนการแก้ปัญหาที่อธิบายเป็นขั้นตอนไว้อย่างชัดเจน

(2) การใช้เหตุผล (Reasoning) เน้นการตัดสินใจเลือกอัลกอริทึมที่เหมาะสมเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ต้องการ

(3) การแก้ไขข้อผิดพลาด (Self-correction) ในส่วนนี้จะได้รับการออกแบบเพื่อปรับแต่งอัลกอริทึมให้วิเคราะห์ได้อย่างละเอียด เพื่อรับประกันว่าจะได้ผลลัพธ์ที่แม่นยำที่สุด

(4) การมีความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) เป็นส่วนที่ใช้เครือข่ายประสาทเทียมอิงตามกฎ วิธีทางสถิติ และเทคนิคอื่น ๆ เพื่อให้สามารถสร้างภาพใหม่ๆ เพลงใหม่ หรือแนวคิดใหม่ๆ ได้

2) ความสามารถปัญญาประดิษฐ์

(1) Artificial Narrow Intelligence (ANI) หรือ Weak AI เป็นระบบ AI ประเภทที่สามารถทำงานแทนมนุษย์ได้เพียงบางอย่างเท่านั้น และจำกัดอยู่แค่ในวงแคบ

(2) Artificial General Intelligence (AGI) หรือ Strong AI เป็นระบบ AI ประเภทที่มีสติปัญญา และความสามารถในการทำงานต่าง ๆ ได้เทียบเท่ากับสมองมนุษย์สามารถคิดวิเคราะห์ วางแผน และสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้

(3) Artificial Super Intelligence (ASI) เป็นระบบ AI ประเภทที่มีปัญญาเหนือกว่ามนุษย์ ซึ่งปัจจุบันยังไม่สามารถพัฒนา AI ในระดับนี้ขึ้นมาได้ ส่วนมากจะเป็นไอดีที่เกิดขึ้นในสื่อต่าง ๆ

3) ประเภทตามหน้าที่การทำงาน หรือแบ่งจากระบบการประมวลผลของ AI จะแยกย่อยได้ ดังนี้

(1) Reactive Machines เป็นระบบ AI ที่ไม่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มีความสามารถจำกัด ทำได้แค่ปฏิกิริยาโต้ตอบกับสถานการณ์ตรงหน้าเท่านั้น

(2) Limited Theory เป็นระบบ AI ที่สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้ มีหน่วยความจำ แต่มีจำกัด สามารถดึงข้อมูลเก่ามาตัดสินใจ หรือแก้ปัญหาในอนาคตได้ ซึ่งยังมีข้อมูลมาก ระดับความถูกต้องแม่นยำก็ยิ่งสูงขึ้นเรื่อย ๆ

(3) Theory of Mindการทำงานของ AI ประเภทนี้สามารถเข้าใจอารมณ์ความรู้สึก วัฒนธรรม และความเชื่อต่าง ๆ ของมนุษย์ได้ ซึ่งในปัจจุบันยังไม่สามารถพัฒนาขึ้นมาได้จริง AI ประเภทนี้อาจสามารถทำนายพฤติกรรมล่วงหน้าได้ เหมือนการจำลองความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ผ่านการทำความเข้าใจความรู้สึกที่เกิดขึ้นตรงหน้า

(4) Self-awareness เป็นระบบ AI ขั้นสูงสุด สามารถมีอารมณ์ ความรู้สึก ความเชื่อ และมีความต้องการเป็นของตัวเอง รวมถึงสามารถคิดตัดสินใจ เลือก และกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองทั้งหมด

4) AI เชิงสนทนา ปัญญาประดิษฐ์ (AI) สามารถเข้าใจและตอบสนองต่อการสนทนาของมนุษย์ซึ่งใช้เสียงหรือข้อความได้ สามารถจดจำอินพุตการพูดและข้อความทุกประเภท เลียนแบบปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ และเข้าใจและตอบสนองต่อการสืบค้นในหลากหลายภาษา (AWS, Online)

5) เทคโนโลยีกับการใช้งาน บริบทของการสื่อสารต่าง ๆ จำเป็นต้องอาศัยทรัพยากร และเทคโนโลยี AI เป็นฐานในการสื่อสาร เพื่อทำความเข้าใจร่วมกันรวมถึงการสื่อสารในรูปแบบเดิมก็สามารถผสมผสานร่วมกันในการใช้งานในพื้นที่ได้ เกิดความรวดเร็ว ชัดเจน ทั้งยังต้องประสานและสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ การฝึกอบรม และการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันในทุกภาคส่วน เพื่อให้การสื่อสารมีความเข้าใจในแนวทางและรูปแบบเดียวกัน เช่น การสนับสนุนและอบรมต่อบุคคลกรภายในองค์กรท้องถิ่น ประชาชน และเครือข่ายประชาชนในการเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ช่องทางการสื่อสาร สื่อสังคมออนไลน์ที่ใช้งานร่วมกัน ลักษณะของรูปแบบการสื่อสารในประเภทต่าง ๆ เป็นต้น (กวิทธิ์ ศรีสมฤทธิ์ และวิยาธร ท่อแก้ว, 2567 หน้า 204)

2.3 แนวทางการสื่อสารในยุคดิจิทัล

การสื่อสารเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมมนุษย์และเป็นรากฐานของการสร้างความเข้าใจระหว่างบุคคล การถ่ายทอดความรู้ และการสืบทอดวัฒนธรรม เพื่อให้เท่าทันต่อพลวัตของการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในปัจจุบัน โดยหัวข้อนี้จะแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ การสื่อสารทั่วไปซึ่งเป็นโครงสร้างพื้นฐาน และการสื่อสารในยุคดิจิทัลที่มีเทคโนโลยีเป็นตัวแปรสำคัญ ดังนี้

2.3.1 การสื่อสารทั่วไป

การสื่อสาร คือกระบวนการถ่ายทอดข้อมูล ความรู้ และความรู้สึกจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ผ่านการพูด การเขียน การแสดงออก หรือสัญลักษณ์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันและมีการตอบสนองต่อสารนั้น ๆ ด้วยพฤติกรรมการแสดงออก องค์ประกอบสำคัญในการสื่อสาร ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร สื่อ และผู้รับสาร ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพของการสื่อสาร การสื่อสารจึงเป็นรากฐานสำคัญของอารยธรรมมนุษย์ และเป็นกลไกที่เชื่อมโยงบุคคลกับสังคมให้ดำรงอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบ (วรรณิดา บุญญาณเมธาพร, 2567 หน้า 2)

การสื่อสาร หรือ Communication ในภาษาอังกฤษมาจากคำว่า Communis ในภาษาละติน ซึ่งหมายถึง “ความเหมือนกัน” หรือ “การมีร่วมกัน” เมื่อวิเคราะห์ตามรากศัพท์ การสื่อสารจึงหมายถึงการสร้างความเป็นเหมือนกันหรือการสร้างลักษณะร่วมกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันและสามารถปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในชีวิตประจำวัน มนุษย์มีการสื่อสารอยู่ตลอดเวลา ตั้งแต่ตื่นนอนจนกระทั่งเข้านอน ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารกับบุคคลในครอบครัว เพื่อนร่วมงาน หรือผู้คนรอบข้าง รวมถึง

การรับรู้ข้อมูลข่าวสารและความบันเทิงจากสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วารสาร โทรศัพท์ และอินเทอร์เน็ต การสื่อสารเหล่านี้จึงเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่มีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิต การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสร้างความสัมพันธ์ในสังคม (จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ และบาหยัน อิมสำราญ, 2548 หน้า 3)

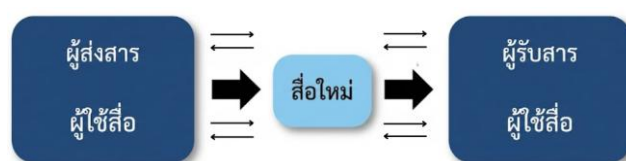
การเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกันในสังคมจำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารเป็นพื้นฐานสำคัญ เพราะการสื่อสารเป็นกลไกที่ช่วยให้มนุษย์สามารถถ่ายทอดความรู้ ความคิด ความเชื่อ และค่านิยมซึ่งกันและกันได้ ไม่ว่าจะเป็นในกระบวนการเรียนการสอน การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การทำงานร่วมกันในองค์กร หรือการอยู่ร่วมกันในชุมชน รูปแบบการสื่อสารเหล่านี้ล้วนมีองค์ประกอบเหมือนกัน ได้แก่ ผู้ส่งสาร ซึ่งอาจเป็นบุคคลหรือองค์กร ผู้รับสาร ซึ่งอาจเป็นกลุ่มเป้าหมายเฉพาะหรือสังคมในวงกว้าง สาร ที่ผู้ส่งสร้างขึ้นเพื่อถ่ายทอดความหมาย/ความต้องการ และสื่อหรือช่องทางการสื่อสาร ที่ใช้ในการนำสารไปยังผู้รับ ไม่ว่าจะเป็นวัจนภาษา อวัจนภาษา หรือเทคโนโลยีสื่อสารสมัยใหม่

2.3.2 การสื่อสารในยุคดิจิทัล

ในยุคดิจิทัล รูปแบบการสื่อสารเปลี่ยนแปลงไปตามเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทในดำรงชีวิต ทุกคนสามารถนำเสนอเรื่องราวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ได้โดยไม่มีการตรวจสอบ และสามารถปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารได้ตลอดเวลา การสื่อสารในยุคดิจิทัลจึงต้องปรับตัวให้นำเสนอข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน และรวดเร็ว โดยสื่อออนไลน์กลายเป็นทางเลือกสำคัญในชีวิตประจำวัน เนื่องจากอาศัยเทคโนโลยีที่หลากหลายและทันสมัย อินเทอร์เน็ตทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสื่อสารและบทบาทของผู้รับสารซึ่งไม่เพียงรับสารเท่านั้น แต่สามารถเป็นทั้งผู้รับและผู้ส่งสารได้พร้อมกันในลักษณะ “Lifestyle Media” คือ ผู้ใช้มีอำนาจในการเลือก ควบคุม และผลิตเนื้อหาสื่อสารได้เองผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น คอมพิวเตอร์และสมาร์ตโฟน ทั้งนี้ การสื่อสารในโลกดิจิทัลยังสะท้อนถึงสำคัญของคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบ เพราะเมื่อใดก็ตามที่ข้อความ เสียง หรือภาพถูกเผยแพร่ลงบนสื่อออนไลน์ โลกส่วนตัวจะกลายเป็นพื้นที่สาธารณะทันที ผู้ใช้สื่อจึงจำเป็นต้องมีจิตสำนึก เคารพกติกา ใช้วิจารณญาณ และคำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น เนื่องจากการใช้เทคโนโลยีอย่างไม่เหมาะสมอาจกลายเป็นอาวุธที่สร้างความเสียหายต่อสังคมได้ (วราพร คำจับ, 2560 หน้า 47-50)

องค์ประกอบของการสื่อสารในยุคดิจิทัลได้มีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาตามเทคโนโลยี โดยสามารถแบ่งกระบวนการสื่อสารเป็นแบบดั้งเดิมและแบบใหม่ โดยกระบวนการสื่อสารแบบดั้งเดิม (Traditional Communication Process) เป็นการสื่อสารทางเดียวที่ผู้ส่งสารมี

บทบาทหลักในการควบคุมและกำหนดเนื้อหา ขณะที่ผู้รับสารทำหน้าที่เพียงรับข้อมูลในลักษณะตั้งรับ กระบวนการนี้มีความเป็นเส้นตรง (Linear) และต่อเนื่อง (Continuous) ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง ผู้รับสาร การตอบกลับ และเสียงรบกวน อย่างไรก็ตาม การตอบกลับมักล่าช้า ไม่สมบูรณ์ หรืออาจไม่เกิดขึ้นเลย ทำให้การสื่อสารในลักษณะนี้เน้นการถ่ายทอดจากผู้ส่งสารเป็นหลัก ในขณะที่กระบวนการสื่อสารแบบใหม่ (New Communication Process) เกิดขึ้นจากการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัล อินเทอร์เน็ต และสื่อสังคมออนไลน์ ส่งผลให้เกิดการสื่อสารแบบสองทางที่มีความรวดเร็วและมีปฏิสัมพันธ์สูง ผู้รับสารไม่ได้เป็นเพียงผู้บริโภคข้อมูล แต่สามารถสลับบทบาทเป็นผู้สร้างเนื้อหา (User-Generated Content) และผู้เผยแพร่ได้ ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการแบ่งปันข้อมูลอย่างกว้างขวาง ลักษณะสำคัญคือการสื่อสารเชิงโต้ตอบ (Interactive) และการมีส่วนร่วม (Participation and Sharing) ที่ทำให้การสื่อสารในยุคดิจิทัลมีความหลากหลาย ยืดหยุ่น และมีประสิทธิภาพมากกว่ากระบวนการแบบดั้งเดิม (วิกานดา พรสกุลวานิช, 2565 หน้า 42-44) ดังปรากฏในแผนภาพที่ 1 ที่แสดงปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้รับสาร ผู้ส่งสาร และผู้ใช้สื่อ

ภาพที่ 1 ตัวแบบกระบวนการสื่อสารแบบใหม่ (New Communication Process)

ที่มา (วิกานดา พรสกุลวานิช, 2565 หน้า 44)

นอกจากนี้การศึกษาวิจัย พฤติกรรมการใช้และการรับรู้อิทธิพลของสื่อดิจิทัลต่อเจเนอเรชันวายและเจเนอเรชันแซตในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (เอมิการ์ ศรีธาตุ, 2559) และ Assessing Digital Competency Among Thai Citizens: A Comprehensive Study in the Post-Covid-19 Era (Insaard & Amornrit, 2024) กล่าวถึงการเข้าถึงและการใช้ทักษะดิจิทัลที่พบว่า ความสามารถหรือการเข้าถึงสื่อดิจิทัลของพลเมืองไทยอยู่ในระดับสูง และสมาร์ทโฟนเป็นอุปกรณ์ที่ใช้มากที่สุดทุกวัน กล่าวได้ว่าการสื่อสารในยุคดิจิทัล สมาร์ทโฟน เครือข่ายอินเทอร์เน็ต มีบทบาทในด้านการติดต่อสื่อสารทั่วไปหรือการสร้างเครือข่ายสังคม และยังขยายไปสู่มิติของการเผยแพร่พุทธธรรมด้วย สมาร์ทโฟนซึ่งเป็นอุปกรณ์หลักของคนไทยในปัจจุบัน ทำหน้าที่เป็นช่องทางสำคัญในการเข้าถึงคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นการฟังธรรมะในรูปแบบออนไลน์ หรือ Facebook Live ซึ่งมีทั้งรูปแบบ

ย้อนหลังและการถ่ายทอดสด การอ่านพระไตรปิฎกฉบับดิจิทัล การเข้าร่วมกิจกรรมสวดมนต์ข้ามปี หรือการทำสมาธิหมู่ผ่านระบบการประชุมทางไกล (Video Conference) ตลอดจนการติดตามเนื้อหาธรรมะที่พระนักเทศน์ร่วมสมัยนำเสนอผ่านโซเชียลมีเดียต่าง ๆ ความเชื่อมโยงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า สมาร์ทโฟนไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือทางเทคโนโลยี แต่ยังเป็น “สื่อกลาง” ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับวิถีชีวิตดิจิทัลของผู้คน โดยทำให้พุทธธรรมสามารถเข้าถึงได้ในทุกที่ทุกเวลา และสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงร่วมหรือการมีส่วนร่วมในโลกออนไลน์ ที่มีความน่าเชื่อถือ สร้างสรรค์และสร้างปัญญา

2.4 แนวทางการสื่อสารทางศาสนาในยุคดิจิทัล

การนำ AI มาใช้ในด้านศาสนา เพื่อเป็นเครื่องช่วยในการเผยแผ่จึงไม่ใช่เป็นเรื่องที่น่าเป็นไปไม่ได้ เพราะศาสนาส่วนใหญ่จะมีคำสอนที่มั่นคง ไม่เปลี่ยนแปลง มีเพียงแต่การประยุกต์ใช้พัฒนา ฝึกหัดปฏิบัติขัดเกลากาย วาจา และจิตใจ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดรูปแบบการดำเนินชีวิตตามที่ศาสนานั้น ๆ ได้สอนไว้ แต่เมื่อเหล่าศาสนิกชนที่เป็นผู้นำผู้สอน ผู้ปฏิบัติไม่ประพฤติปฏิบัติตนตามแนวทางหรือรูปแบบที่ถูกกำหนด เพราะด้วยความเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่ชอบความเป็นอิสระไม่ชอบถูกควบคุม ศรัทธาความเชื่อมั่นในตัวบุคคล ก็ย่อมเสื่อมคลายลงได้ ทำให้เกิดความมั่นใจในใจศาสนิกชนนั้น ๆ ได้หรือ นี่คือประเด็นที่เกิดขึ้นในสังคมศาสนาปัจจุบัน (พระครูสุทธธรรมาภรณ์, 2564 หน้า 165) นำมาสู่แนวทางการสื่อสารพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในยุคดิจิทัลดังนี้

- 1) ทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมายทางศาสนา วิเคราะห์กลุ่มผู้รับสาร แบ่งตามอายุ ระดับความรู้ทางศาสนา ความเชื่อ และพฤติกรรมออนไลน์
- 2) เลือกช่องทางและเครื่องมือที่เหมาะสม โซเชียลมีเดีย Facebook YouTube TikTok สำหรับเผยแพร่ธรรมะสั้น ๆ หรือกิจกรรมออนไลน์
- 3) สร้างเนื้อหาที่กระชับ ชัดเจน และมีคุณค่า สาระสำคัญต้องชัดเจน
- 4) กำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน (Call to Action) สร้างการปฏิบัติ
- 5) ตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสม รักษาความถูกต้องทางศาสนา
- 6) สร้างปฏิสัมพันธ์สองทาง ตอบกลับและสร้างความสัมพันธ์ ตอบความคิดเห็นหรือคำถามอย่างสุภาพและจริงใจ กิจกรรมร่วมกันออนไลน์
- 7) วางแผนกลยุทธ์ระยะยาว กำหนดแนวทางการสื่อสาร

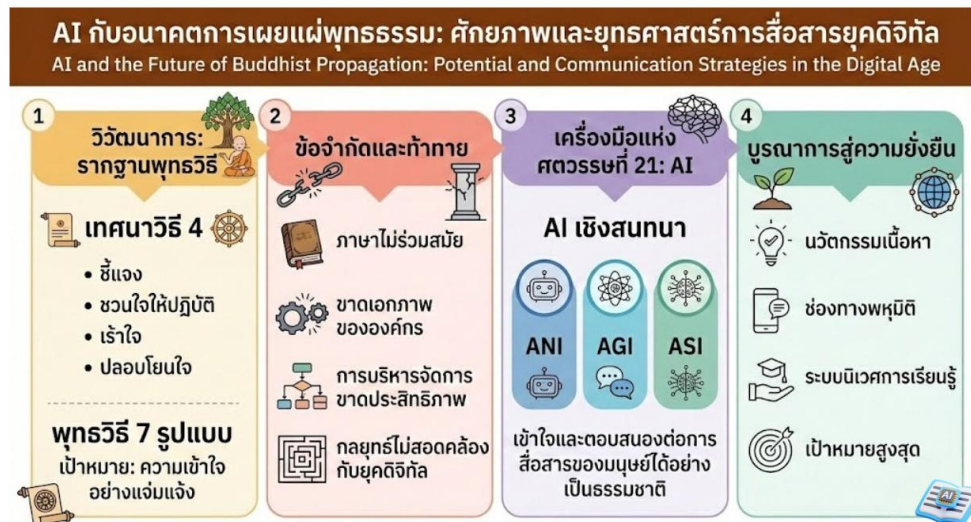
ดังนั้น ในศตวรรษที่ 21 นี้ ผู้คนนิยมใช้ชีวิตบนโลกออนไลน์เพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง การผลิตสื่อการสอนธรรมะ สมควรประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ให้ครอบคลุมกับทุกชนชั้น และใช้

อย่างมีสติ ให้สอดคล้องกับสังคมสมัยปัจจุบันมากที่สุด ทั้งควรส่งเสริมและสนับสนุนวัดและสำนักสงฆ์ให้มีความพร้อมเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งปฏิบัติธรรม รวมทั้งควรจัดให้เป็นศูนย์การศึกษาผ่านระบบ E-Learning ให้มีความเชื่อมโยงและมีบูรณาการทั้งหลักสูตรขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และกระบวนการสอนทั้งเชิงรับและเชิงรุก นับเป็นประโยชน์และส่งผลต่อคุณค่าทางด้านจิตใจ ด้านสติปัญญา ด้านสังคม ด้านคุณธรรม และด้านการดำเนินชีวิตนอกจากผู้คนที่พึงพอใจแล้ว ยังได้ปรับตัวให้สอดคล้องกับพลวัตการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21 (วนิดา ชุติกาวิทย์ และคณะ, 2566 หน้า 71) การใช้เทคโนโลยี AI จึงเหมาะกับการเข้ามาช่วยฝึกฝนศาสนิกให้ใกล้กับแนวทางที่หลายศาสนาได้วางไว้ เพราะ AI สามารถเรียกใช้ข้อมูลเดิม ๆ ซ้ำ ๆ ได้หลายครั้งโดยไม่ผิดพลาด ซึ่งเมื่อเทียบกับคนที่ใช้สมองในการจดจำ ย่อมมีความคลาดเคลื่อน มีการเสื่อมของเซลล์สมอง และความเหนื่อยในการจดจำสิ่งเดิม ๆ นี่คือข้อได้เปรียบหนึ่งของ AI (พระครูสุทิวรญาณ, 2564 หน้า 169) การใช้ประโยชน์จาก AI จึงนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงการสื่อสารและสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยให้พระพุทธศาสนาสืบทอดต่อไปได้ในอนาคต

3. สรุป

บทความวิชาการนี้นำเสนอข้อจำกัดของการเผยแผ่ธรรมะในอดีต และนำเสนอเทคโนโลยีดิจิทัล AI ให้มีบทบาทสำคัญมาช่วยเสริมการเผยแผ่ศาสนาได้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ เทคโนโลยี AI ให้ทันสมัยกับสังคมในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากผู้คนในปัจจุบันนิยมใช้ชีวิตในโลกออนไลน์ การนำ AI มาใช้ในด้านศาสนาจึงถือเป็นแนวทางที่เป็นไปได้และมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะ Chatbot และ AI Assistant สามารถนำเข้ามาเป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษาหลักธรรมคำสอนได้สะดวกทุกที่ทุกเวลา มีความสามารถสรุปใจความสำคัญเป็นภาษาที่เข้าใจง่าย ประหยัดเวลา และเพิ่มประสิทธิภาพในการวิเคราะห์ รวบรวมข้อมูลของพุทธศาสนา ในประเด็นนี้ AI สามารถเข้ามาแทนที่พระสงฆ์ที่มีข้อจำกัดในด้านเวลา สถานที่ ความจำเป็นในการปรับตัวของพระสงฆ์จึงต้องมีความสามารถในการใช้ AI ช่วยเผยแผ่ธรรมะ เช่น การออกแบบกิจกรรมการสอนออนไลน์ วิธีการสมาธิฝึกเองในเบื้องต้น เป็นต้น ในขณะที่พระสงฆ์พยายามปรับเปลี่ยนรูปแบบการเผยแผ่ธรรมะด้วย AI และ AI เองก็ไม่สามารถทดแทนพระสงฆ์ทั้งหมดเช่นเดียวกัน ข้อจำกัด AI เช่น การอธิบายการทำสมาธิ การฝึกปฏิบัติเฉพาะตน การอธิบายหลักธรรมเฉพาะบุคคล ข้อสงสัย พระสงฆ์ยังคงมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่ ดังนั้น เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธเจ้าทั้งกระบวนการสอนเชิงรับและเชิงรุก AI จะกลายเป็น

เครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้พระพุทธศาสนาสามารถสืบทอดต่อไปได้อย่างยั่งยืน และสร้างคุณค่าด้านจิตใจ สติปัญญา สังคม และคุณธรรมแก่ผู้คนในยุคดิจิทัลได้ควบคู่กับการมีอยู่ของพระสงฆ์

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กวิทธิ์ ศรีสัมฤทธิ์ และวิฑาธร ท่อแก้ว. (2567). เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์กับบทบาทการสื่อสารในงานการปกครองท้องถิ่น. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, 8(8), 200–211.
- กานต์ กาญจนพิมาย. (2567). บทบาทพระครูอภิรักษ์ธีรคุณกับการพัฒนาสังคมในจังหวัดสุรินทร์. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์*, 26(1), 149-162.
- จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ และบาหยัน อิมสำราญ. (2548). *ภาษากับการสื่อสาร*. กรุงเทพฯ: พี.เพรส.
- ธนชนันน์ สุระบัญชาการ, สิริวัฒน์ ศรีเครือดง และมัน เสือสูงเนิน. (2566). วิวัฒนาการของปัญญาประดิษฐ์ AI จาก Chatbot สู่ ChatGPT. *วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*, 9(2), 329-339.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2535). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูบรรณกิจเจริญ (สมพงษ์ ญาณธโร). (2561). *รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระธรรมทูตสายอินเดีย-เนปาลตามหลักพุทธจิตวิทยา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระครูวินัยธรวรรณ ญาณวโร และปานจิตร สุกุมาลย์. (2565). การบูรณาการหลักพุทธวิธีการสอนในการสอนสังคมศึกษา. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 7(1), 979-980.
- พระครูสุทิวรญาณ. (2564). ปัญญาประดิษฐ์ (AI): วิธีการเผยแพร่แห่งอนาคต. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม*, 6(3), หน้า 163-173.
- พระมหาสมชาย กลิ่นจันทร์. (2559). *การเผยแพร่พระพุทธศาสนา: การพัฒนารูปแบบและวิธีการเชิงรุกของคณะสงฆ์ไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระรุ่งโรจน์ กาวิลารรณ. (2562). *การพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้โดยใช้พุทธวิธีการสอนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนพระปริยัติธรรม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วนิดา ชูลิกาวิทย์, มนต์เทียน มนตราภิบุลย์, พระมหาวุฒิชัย ธมมวิโช, พระนิโรธ ชุตติโย (มหาราชัน), และพระมหาพิพัฒน์ ปวฑฒโน. (2566). พลวัตการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21. *วารสารธรรมเพื่อชีวิต*, 29(2), 59-72.
- วรรณ สุตติจิตร. (2541). *พุทธวิธีสอนในระดับประถมศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วรรณิศา บุญญาณเมธาพร. (2567). *การสื่อสารในสังคมพุทธวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วราพร ดำจับ. (2560). การสื่อสารในยุคดิจิทัล. *วารสารสหศาสตร์ศรีปทุม ชลบุรี*, 3(1), 45-50.
- วศิน อินทสระ. (2534). *พุทธวิธีในการสอน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- วิกานดา พรสกุลวานิช. (2565). *สื่อใหม่และการจัดการการสื่อสาร*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล. (2562). *การคาดการณ์อนาคตเทคโนโลยีดิจิทัลประเทศไทย 2035*. เข้าถึงได้จาก
<https://www.depa.or.th/storage/app/media/file/Second%20Deliverable%20RevVer%20TH%20V12%20140819%20FIN.pdf>
- เอมิการ์ ศรีธาตุ. (2559). *พฤติกรรมการใช้และการรับรู้อิทธิพลของสื่อดิจิทัลต่อเจเนอเรชันวายและเจเนอเรชันแซตในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. เข้าถึงได้จาก
<http://libdcms.nida.ac.th/thesis6/2559/b197555.pdf>

- DIA Thailand. (ม.ป.ป.). *AI ปัญญาประดิษฐ์ นิยาม ความหมาย*. เข้าถึงได้จาก <https://www.dia.co.th/articles/what-is-artificial-intelligence/>
- Amazon Web Services. (ม.ป.ป.). *Conversational AI คืออะไร*. เข้าถึงได้จาก <https://aws.amazon.com/th/what-is/conversational-ai/>
- Insaard, S., & Amornrit, P. (2024). Assessing digital competency among Thai citizens: A comprehensive study in the post-Covid-19 era. *Journal of Education and Learning*, 13(5), 159-177.
- Lewis, E. (2023). *Harnessing the power of AI in local government: Improving services and empowering communities*. from <https://fccma.org/2023/11/harnessing-the-power-of-ai-in-local-government-improving-services-and-empoweringcommunities>